

Archiwum fotograficzne Ośrodka Kultury Leśnej Tableau

„Tableau (wym. tablo; fr. – obraz, tablica), pamiątkowe zdjęcie grupy osób; składa się z wielu mniejszych zdjęć tych osób. Najczęściej dużych rozmiarów, wykonywane np. w celu upamiętnienia grupy uczniów i nauczycieli lub studentów i profesorów. Najczęściej wykonywane ręcznie i poprzez obróbkę komputerową”. Tak właśnie brzmi definicja słowa tableau, którą można przeczytać w największej internetowej encyklopedii.

Takie pamiątkowe grupowe zdjęcie z upływem czasu staje się nie tylko sentymentalnym wspomnieniem, ale także ważnym dokumentem, świadkiem historii, dowodem, na przykład na istnienie szkół, których już nie ma. Jest to doskonały materiał do badań archiwistów, historyków, muzealników. To także źródło

Tableau absolwentów rocznika 1931–1935 Technikum Leśnego w Żyrowicach, 1935 r. (fot. Arch. OKL)

informacji o latach nauki, kursach, kadrze nauczającej, liczbie absolwentów, niejednokrotnie o wyglądzie budynków szkół i ich otoczenia.

Sposób wykonania takiego tableau był podobny dla wszelkich szkół czy grup zawodowych, ale tło i elementy ozdobne podkreślały specyfikę danej grupy. Najpierw ręcznie rysowano podkład, który mógł zawierać: nazwę szkoły, czas trwania nauki oraz artystyczne ozdoby graficzne. W przypadku leśnictwa podkład był związany z lasem, drzewami, zwierzętami, narzędziami używanymi w leśnictwie.

Tableau absolwentów rocznika 1932–1936 Technikum Leśnego w Żyrowicach, 1936 r. (fot. Arch. OKL)

Absolwenci Technikum Leśnego w Tułowicach 1963–1968, 1968 r. (fot. B. Kiczak, wyk. W. Syrek)

Absolwenci Technikum Leśnego w Tułowicach 1979–1984, 1984 r. (fot. B. Kiczak, wyk. W. Syrek)

Absolwenci Technikum Leśnego im. inż. Jana Kloski w Goraju 1975–1980, 1980 r. (przekaz Jana Łopuskiego)

Archiwum fotograficzne Ośrodka Kultury Leśnej Tableau

[cd. ze str. 8]

Często pokazywano budynek szkoły – czy to rysowany, czy to na fotografii. Następnie twórca musiał odpowiednio rozmieścić dostarczone zdjęcia. Zazwyczaj bardziej eksponowano dyrektora szkoły, kadrę kierowniczą, grono nauczycieli, wychowawców klas. Pozostałe miejsca zajmowali absolwenci.

Inżynierii Lasowej Politechniki Lwowskiej 1926–1936, absolwenci leśnictwa Uniwersytetu Poznańskiego 1927–1937, absolwenci Inżynierii Lasowej Politechniki Lwowskiej 1933, tableau Państwowej Szkoły dla Leśniczych w Margoninie 1925–1926 i inne.

Dzięki takim fotograficznym pamiątkom można poznać nie tylko nazwiska, ale i twarze widniejących na nich ludzi.

Joanna Kostka

Źródła:

1. [https://pl.wikipedia.org/wiki/Tableau_\(zdj%C4%99cie\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Tableau_(zdj%C4%99cie)) [dostęp: 04.05.2018]
2. <https://sjp.pwn.pl/sjp/tableau;2577407.html> [dostęp: 04.05.2018]

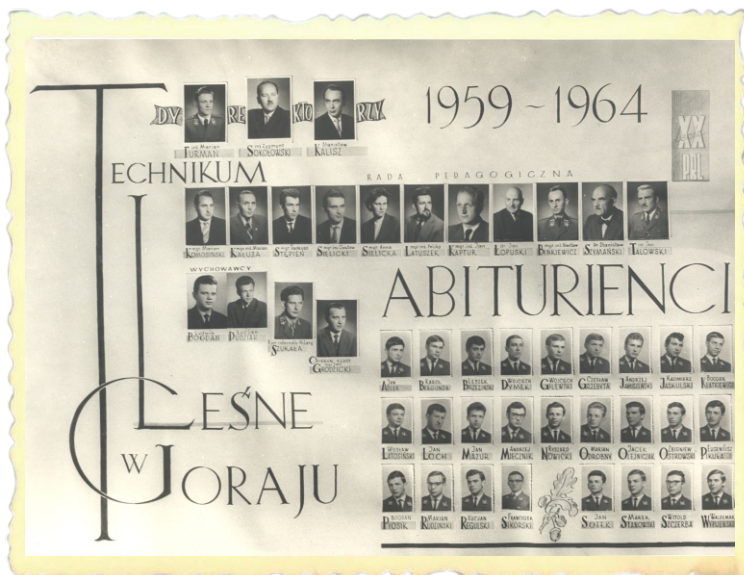
Absolwenci Technikum Leśnego w Goraju 1968–1972, 1972 r. (przekaz Jana Łopuskiego)

Po przyklejeniu zdjęć do tła każde było ręcznie podpisywane nazwiskiem oraz imieniem bądź jego inicjałem. W przypadku kadry nieraz dodawano również zajmowane stanowisko lub, co ciekawe, nie podpisywano ich wcale. Cała gotowa plansza była następnie fotografowana. Odbitki jako swoją pamiątkę otrzymywali słuchacze.

W archiwum fotograficznym OKL znajdują się tableau z różnych szkół leśnych średnich oraz wyższych. Wiele z nich jest foto-

Absolwenci Technikum Leśnego w Goraju 1955–1959, 1959 r. (przekaz Jana Łopuskiego)

Abiturienti Technikum Leśnego w Goraju 1959–1964, 1964 r. (przekaz Jana Łopuskiego)

graficznym dziełem sztuki, wykonane z dbałością o szczegóły, pięknie ozdobione. Niektóre z nich znalazły miejsce na wystawie stałej Muzeum Leśnictwa Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie zatytułowanej „Dzieje leśnictwa w Polsce”: absolwenci Państwowej Szkoły dla Leśniczych w Białowieży 1929–1930, absolwenci

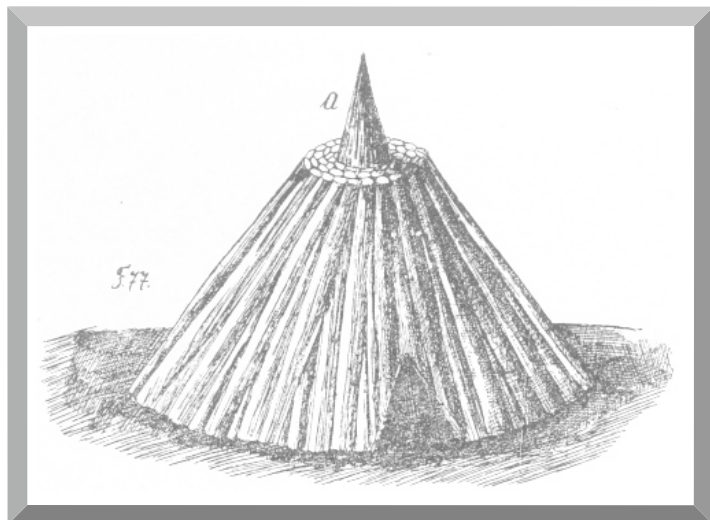
Absolwenci Państwowej Szkoły dla Leśniczych w Margoninie 1931–1932, 1932 r. (przekaz Józefa Nowackiego)

Mielerz czy retorta?

Czy dymiące w Bieszczadach stalowe urządzenia to mielerze, piece czy może retorty? Panuje powszechne przekonanie, że dawniej zwęglano drewno w mielerzach, potem w piecach, a współcześnie odbywa się to w retortach. Czy tak jest rzeczywiście?

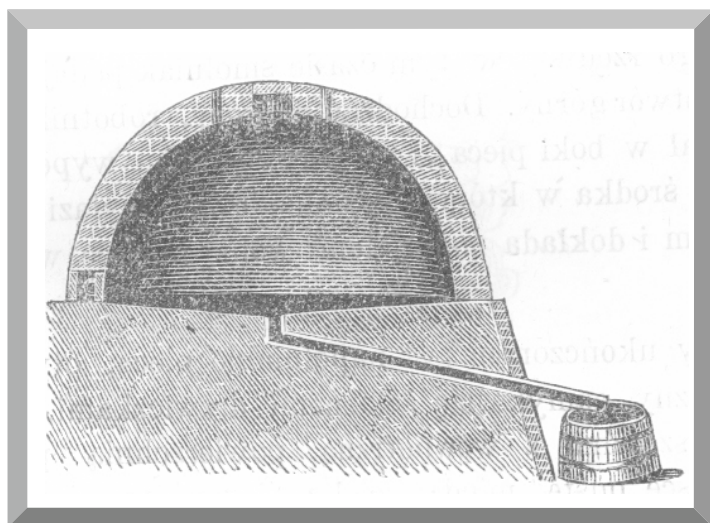
Węglarze obsługujący stalowe urządzenia służące do suchej destylacji drewna nazywają je retortami. Z literatury przedmiotu wynika coś zupełnie innego. Tradycyjne określenia mielerz, piec i retorta dotyczą konstrukcji urządzenia, w którym odbywa się sucha destylacja drewna. W wyniku tego procesu uzyskuje się węgiel drzewny, smołę, terpentynę czy tzw. kwas drzewny.

Mielerz słowiański, ułożony stos drewna przygotowany do przykrycia [źródło: Nowicki A., „Użytkowanie lasów”, G. Gebethner i Spółka, Kraków 1913]

Podczas suchej destylacji drewna najistotniejszym czynnikiem jest sposób w jaki ogrzewany jest surowiec – drewno, i czy źródłem ciepła jest sam surowiec albo czy źródło ciepła znajduje się poza ładunkiem i jest od niego oddzielone. W mielerzach i niektórych piecach (ulepszonych mielerzach), w tej samej przestrzeni odbywa się proces technologiczny, a ciepło potrzebne do jego przeprowadzenia uzyskiwane jest przez spalanie części surowca.

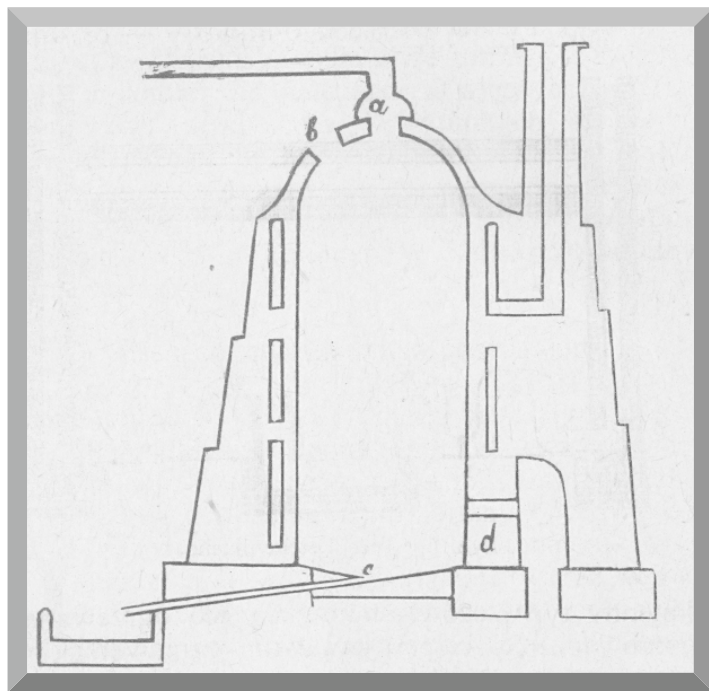
Ten najdawniejszy sposób jest wykorzystywany również w bieszczadzkich tzw. retortach. Z technologicznego punktu widzenia jest to określenie niewłaściwe. Bieszczadzkie stalowe konstrukcje

Piec namiotowy, ulepszony murowany mielerz, przekrój [źródło: Mieczysławski A., „Zasady leśnictwa”, Drukarnia Psurskiego, Warszawa 1863]

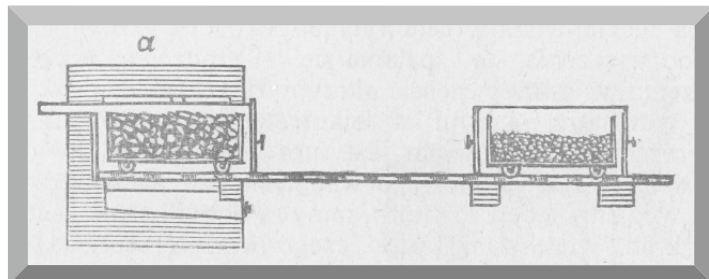
w rzeczywistości są mielerzami o stalowej okrywie. Jej użycie pozwala na uniknięcie mozolnego okrywania stosu drewna gałęziami, słomą i ziemią w każdym cyklu produkcyjnym. W tych stalowych konstrukcjach odwrócono proces formowania stosu – mielerza, gdyż drewno ładuje się do gotowej już stalowej okrywy.

W retortach surowiec znajduje się albo w oddzielnej ogrzewanej przestrzeni (komorze) albo umieszczony w pojemnikach jest do

Piec kanałowy, przekrój; a – odprowadzenie destylatów lotnych, b – otwór do zapalania pieca, c – odpływ smoły, d – otwór do wybierania węgla [źródło: Szwarc A., „Chemiczna przeróbka drewna”, W: „Praktyczna Encyklopedia Gospodarstwa Wiejskiego”, nr 41–42, Księgarnia Rolnicza, Warszawa 1923]

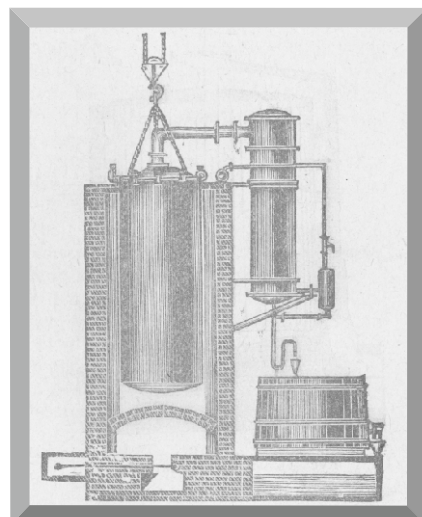
tej przestrzeni przenoszony. Warunek ten spełniają konstrukcje niektórych pieców, a przede wszystkim retorty. Ich wczesne wersje składały się z murowanego pieca z paleniskiem wytwarzającym ciepło, do których wsuwano (retorty poziome) lub opuszczano pojemnik z surowcem (retorty pionowe).

Retorta leżąca z wózkiem; a – retorta, b – skrzynia na surowiec [źródło: Szwarc A., „Chemiczna przeróbka drewna”, W: „Praktyczna Encyklopedia Gospodarstwa Wiejskiego”, nr 41–42, Księgarnia Rolnicza, Warszawa 1923]

Funkcjonujące na bieszczadzskich poloninach wypalanie węgla drzewnego w stalowych konstrukcjach, jest tylko nowszą i ulepszoną wersją otrzymywania tego surowca w taki sam sposób jak w mielerzach. Zastosowanie stalowej okrywy z pewnością oszczędza czas i wysiłek, ale proces technologiczny przebiega tak samo jak w tradycyjnym mielerzu.

Józef Nadolny

Retorta stojąca [źródło: Szwarc A., „Chemiczna przeróbka drewna”, W: „Praktyczna Encyklopedia Gospodarstwa Wiejskiego”, nr 41–42, Księgarnia Rolnicza, Warszawa 1923]

Przegląd Twórczości Dziecięcej

Podczas piątego już Przeglądu Twórczości Artystycznej „Ze sztuką bezpieczniej” przedszkolaki oraz uczniowie klas I–III szkół podstawowych zaprezentowali znakomite występy artystyczne. Przegląd miał miejsce 10 i 11 maja br. w Ośrodku Kultury Leśnej w Gołuchowie.

Celem przeglądu było zwrócenie uwagi na temat bezpieczeństwa w codziennym życiu, podczas drogi do szkoły, wycieczki do lasu, czy zabawy w domu. Wzięło w nim udział 355 młodych artystów, którzy przyjechali z powiatu pleszewskiego, kaliskiego i jarońskiego.

Uczestnicy Przeglądu prezentowali piosenki, inscenizacje, tańce i recytacje. Zachwycili publiczność swobodą występów na scenie, znakomitą choreografią i scenografią, a także doskonałym przygotowaniem. Jury konkursowe oceniło łącznie 40 występów i przyznało nagrody oraz wyróżnienia. *Grand Prix* Przeglądu zdobyli przedstawiciele Szkoły Podstawowej w Stawiszynie za doskonałą grę aktorską w inscenizacji „Smutna Ziemia”.

Po występach konkursowych uczestnicy Przeglądu zwiedzali wystawy w Muzeum Leśnictwa, uczestniczyli w leśnych grach i zabawach zorganizowanych w plenerze przez Ośrodek Kultury Leśnej oraz w pokazach przygotowanych przez strażaków. Wchodzili do zadymionego namiotu, by uratować misia, budowali drewnianą wieżę przeciwpożarową, przyswajali wiedzę na temat właściwego przygotowania się na wycieczkę do lasu. Zadania wykonane w ośmiu punktach edukacyjnych, potwierdzone pieczęcią z wizerunkiem wesołego drzewka w stroju strażaka, gwarantowały zdobycie certyfikatu „Jestem bezpieczny i dbam o przyrodę”.

Dla wszystkich uczestników wydarzenia przygotowano ponadto broszurę podsumowującą dotychczasowe Przeglądy i edukacyjną kostkę pomagającą utrwalić wiedzę o znaczeniu lasu w życiu człowieka.

Uczestnicy Przeglądu wykonywali zadania przygotowane przez Ośrodek (fot. J. Zalejska-Niczyporuk)

Organizatorami konkursu byli Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Pleszewie oraz Ośrodek Kultury Leśnej w Gołuchowie, współorganizatorem Starostwo Powiatowe w Pleszewie. Przedsięwzięcie objął honorowym patronatem Wielkopolski Komendant Wojewódzki w Poznaniu, bryg. Andrzej Bartkowiak.

Uroczyste wręczenie nagród w V Przeglądzie Twórczości Dziecięcej miało miejsce 20 maja br. podczas „Dni Otwartych” w Komendzie Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Pleszewie, zorganizowanych w ramach kampanii Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji „Kręci mnie bezpieczeństwo”.

Alicja Antonowicz

Wyniki V Przeglądu Twórczości Dziecięcej „Ze sztuką bezpieczniej”

Zespoły przedszkolne

I miejsce – grupa „Pszczółki” z Przedszkola nr 2 „Miś Uszatek” w Pleszewie za przedstawienie „Miś Uszatek i dzieci na ekologicznej ścieżce”

II miejsce – Agata Paterka z Przedszkola nr 3 „Słoneczne” w Pleszewie za piosenkę „Moja Planeta”

III miejsce – Anna Tomirska z Publicznego Przedszkola w Czerminie za wiersz „Ekologia”

Wyróżnienie specjalne – Zofia Gwiazda z Przedszkola nr 3 „Słoneczne” w Pleszewie za piosenkę „Bezpieczna zabawa”

Wyróżnienia:

– grupa „Muminki” z Przedszkola nr 1 „Bajka” w Pleszewie za taniec ptaków i kwiatów

– grupa „Biedronki” z Publicznego Przedszkola w Czerminie za taniec „Nasza straż pożarna”

– Filip Czerwiński z Przedszkola nr 3 „Słoneczne” w Pleszewie za wiersz „Strażak w lesie”

– grupa 3-latków z Publicznego Przedszkola Samorządowego w Piotrowie

za piosenkę i recytację „Kolorowe światła”, „Świąteczko”

– grupa „Żabki” z Publicznego Przedszkola w Taczanowie Drugim za wiersz „Straż pożarna”

Zespoły szkolne

I miejsce – klasa III a z Zespołu Szkół Publicznych nr 1 w Pleszewie za przedstawienie „Leśny piknik”

II miejsce – Aleksandra Cierniak ze Szkoły Podstawowej w Białobłotach za wykonanie piosenki „Ziemia zielona wyspa”

III miejsce – klasa I Szkoły Podstawowej w Dobieszczyźnie za przedstawienie „Miś Świąta”

Wyróżnienia:

– Łucja Dziatkiewicz i Wiktoria Jaskuła ze Szkoły Podstawowej w Żegocinie za taniec i wykonanie piosenki „Moja Planeta”

– Zespół teatralny klasy III ze Szkoły Podstawowej w Dobrzycy za inscenizację „Znam numery alarmowe”

Grand Prix Przeglądu zdobyli uczniowie klas I–III ze Szkoły Podstawowej w Stawiszynie za inscenizację „Smutna Ziemia”.

Wydarzenia

Po raz drugi Ośrodek zorganizował „Sowi wieczór”, który odbył się 6.04 br.; podczas tego spotkania uczestnicy poznawali sowy występujące w polskich lasach oraz w terenie słuchali odgłosów nocnych ptaków (fot. K. Ziółkowska)

19 maja br. w OKL odbyło się międzynarodowe wydarzenie „Noc Muzeów”; podczas tej akcji blisko 1850 osób zwiedziło wystawy w Muzeum Leśnictwa – Powozownia (na zdjęciu) i Oficyna (fot. K. Ziółkowska)

Wydarzenia

Jak co roku pracownicy Ośrodka zostali zaproszeni do Domu Opieki Społecznej w Kaliszu, gdzie opowiadali o polskich lasach i przeprowadzili quizy edukacyjne; wydarzenie odbyło się 26.04.2018 r. (fot. A. Olejniczak)

W dniach 26–27.04 br. w OKL szkolili się edukatorzy leśni z RDLP Lublin; poznawali techniki radzenia sobie ze stresem, sposoby tworzenia scenariuszy zajęć oraz metody przeprowadzania lekcji (fot. A. Antonowicz)

30 maja 2018 r. odbyło się posiedzenie Rady Naukowej Ośrodka Kultury Leśnej (fot. A. Antonowicz)

Otwarte wystawy

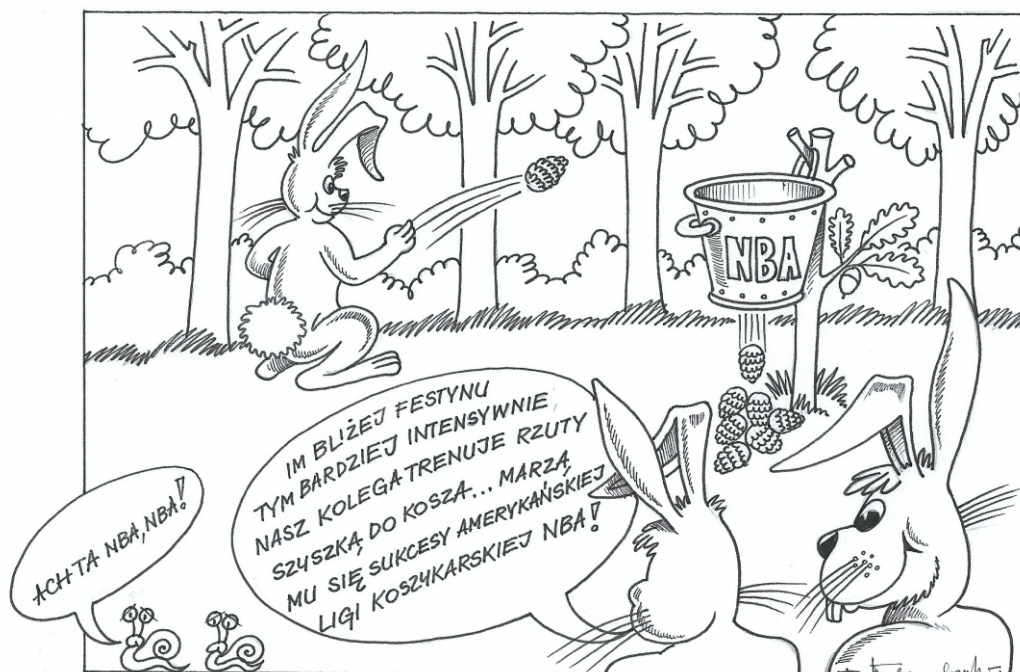

Od 23 kwietnia br. w sali wystaw czasowych w Powozowni została udostępniona wystawa „Polskie lasy w Niepodległej 1918–1924, 1924–2018” (fot. A. Antonowicz)

W budynku muzealnym Oficyna, 8 maja br., udostępniono do zwiedzania wystawę fotografii Karola Fornalczyka, na której znalazły się ptaki z terenu Nadleśnictwa Turek (fot. Arch. OKL)

HUMOR

Wydawca: Ośrodek Kultury Leśnej, ul. Działyńskich 2, 63-322 Gołuchów, tel./faks: 62 761-50-45, 761-50-46, www.okl.lasy.gov.pl, e-mail: okl@okl.lasy.gov.pl

Redakcja: Barbara Czolnik – redaktor naczelny, Alicja Antonowicz, Joanna Zalejska-Niczyporuk

Stała współpraca: Rafał Walendowski

Opracowanie i skład: Joanna Zalejska-Niczyporuk

Fotografie: Alicja Antonowicz, B. Kiczak, Romana Koch, Zygmunt Kroczyński, Anna Olejniczak, Przemysław Szyduk, Joanna Zalejska-Niczyporuk, Karolina Ziółkowska

Okladka: Park-arboretum w Gołuchowie, fot. Joanna Zalejska-Niczyporuk

Druk: FC Druk, Czermin 55, 63-304 Czermin

Dofinansowano ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu

ISBN 83-922141-2-9 ISSN 1897-3906

Gatunki leśne z Polskiej Czerwonej Księgi

LC – gatunki mniej zagrożone

Orlik krzykliwy – *Clanga pomarina* (Brehm, 1831)

Występowanie

Orlik krzykliwy gniazduje głównie w środkowej i południowej Europie. Przez Polskę przebiega zachodnia granica zwartego zasięgu tego gatunku. Populacja w zachodniej części Azji jest nieliczna i występuje na rozległym obszarze, od Turcji przez Armenię, Gruzję i Azerbejdżan, po północny Iran. Globalna populacja jest szacowana obecnie na 16 400–22 100 par (BirdLife International 2015). Na zimowiska orlik krzykliwy wędruje na tereny południowej i wschodniej Afryki.

Zwarty areal polskiej populacji obserwowany jest wzdłuż wschodniej granicy kraju, po prawej stronie Wisły (Warmia, Mazury, Nizina Podlaska, Lubelszczyzna i Karpaty Wschodnie) oraz na północnym zachodzie (głównie centralna i zachodnia część Pojezierza Pomorskiego oraz Nizina Szczecińska). Wyspowa populacja notowana jest również na Opolszczyźnie, a w rozproszeniu orlik krzykliwy występuje także na Mazowszu. W pozostałych rejonach kraju widoczny jest tylko w czasie wędrówek. Wiodącą rolę odgrywają populacje: warmińsko-mazurska (ponad 40% krajowej populacji), zachodniopomorska, podlaska i lubelska.

W Polsce żyje około 2300–2700 par, co stanowi 13% światowej populacji. W ostatnim dwudziestolecu w naszym kraju widoczny jest niewielki wzrost jego liczebności.

Cechy gatunku

Orlik krzykliwy wykazuje bliskie pokrewieństwo z orlikiem grubodziobym. Jest jednak nieco mniejszy od niego i ma żółtą tęcza, skrzydła z kolei nieco węższe, z sześcioma „palcami”, a nie jak u grubodziobego, z siedmioma. Długość jego ciała wynosi 55–65 cm, rozpiętość skrzydeł – 145–160 cm, a masa 1200–1600 g.

Samice są nieco większe od samców. Orlik krzykliwy posiada ciemnobrunatne upierzenie, przy czym dorosły osobnik ma wyraźnie jaśniejszą głowę, szyję i kark oraz wierzch pokryw skrzydłowych. Skrzydła orlika od spodu całe są ciemne. Z wierzchu, przy ich złożeniu, widoczne są jaśniejsze pióra na pokrywach. U nasady ogona – biała plama.

Osobnik młodociany posiada jasne plamki na końcach pokryw skrzydłowych, jasno zakończone sterówki i pokrywy nadogonowe, a także pomarańczowo-rudą plamkę na potylicy.

Z krajowych ptaków szponiastych orlik najbardziej przypomina myszołowa, jednak jego postać z wyglądu jest cięższa, a to za sprawą krępego, zwartego i krótkiego karku. Ma nisko sklepioną czaszkę, sute, nastroszone pióra na głowie, a skok opierzony aż do samych palców (u myszołowa upierzenie to jest podkasane). Pióra

Orlik krzykliwy w naturze (fot. Arch. OKL)

nad oczami robią wrażenie zmarszczonych brwi. Skrzydła w locie są lekko łukowato wygięte i trzymane opuszczone w dół. Podczas krążenia dobrze widoczne są najdłuższe lotki „palce”.

Dymorfizm jest słabo zaznaczony. Orlik krzykliwy żyje nawet 26 lat.

Biotop

Gatunek ten preferuje lasy liściaste i mieszane znajdujące się w pobliżu mokradeł, wilgotnych łąk, a także zróżnicowanych terenów rolniczych. Gnieździ się zarówno na obszarach zwartych kompleksów leśnych, jak i na terenach półotwartych, gdzie najchętniej wybiera obrzeża lasu z sąsiadującymi nieużytkami.

Najlepsze dla gniazdowania orlika krzykliwego są drzewostany w wieku powyżej 80 lat, wielopiętrowe, o luźnym zwarcie koron. Zarówno w górach, jak i na niżu gatunek ten chętnie zasiedla trudno dostępne jary i doliny potoków. Jego terytorium jest niewielkie i wynosi zazwyczaj kilka-kilkanaście km².

Preferowanie lekko wilgotnych terenów wiąże się przede wszystkim z bazą pokarmową tego gatunku, jak również zakładaniem gniazd w miejscach trudno dostępnych. Żeruje w mozaikowo ukształtowanym krajobrazie rolniczym oraz nad łąkami, nierzadko w dolinach rzecznych. Jego występowaniu sprzyja ekstensywna, tradycyjna gospodarka rolna na terenach łąkowych.

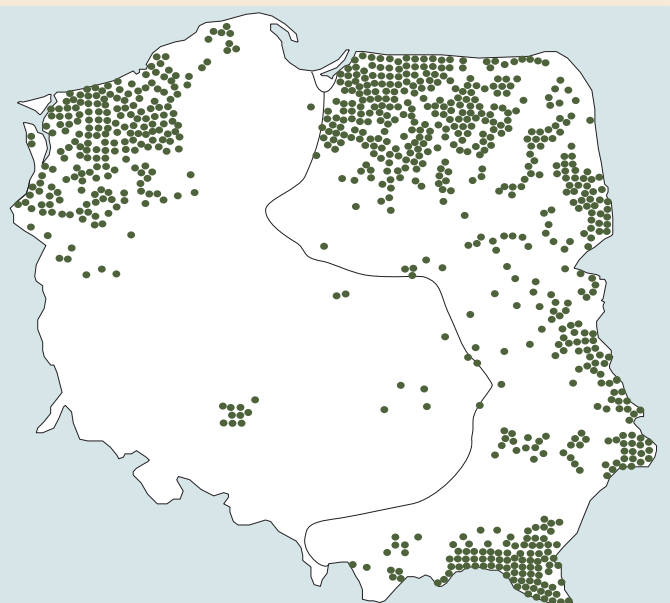
Pożywienie

W diecie orlika krzykliwego obecne są głównie drobne gryzonie (norniki, nornice, myszy) oraz płazy (głównie żaby). Żywi się również gadami (zaskrońce, żmije) i większymi bezkręgowcami (chrząszczami, ślimakami). Nie pogardzi kretem. Wyjątkowo zdarza się, że chwytą młode osobniki zajęcy oraz atakują nieduże ssaki drapieżne z rodziny łąsicowatych. Jego ofiarą padają również podloty ptaków.

Zdobycz łowi w trojaki sposób: atakując z wysoka, z zasiadki lub też z podbiegu. Podczas ataku z wysoka, skrzydła podnosi ukośnie do góry i szeroko rozstawia nogi, wyciągając w przód szpony. Przypomina wówczas kształtem literę „X”. Nie łapie jednak ofiar w powietrzu.

Ciekawostki

- Angielska nazwa *lesser spotted eagle* odnosi się do cętek w ubarwieniu młodego osobnika.
- Dźwięki wydawane przez orlika brzmią: „ciuk, ciuk, ciuk” lub „kwiek, kwiek, kwiek”.
- Większość orlików krzykliwych migruje do Afryki przez cieśninę Bosfor, obserwowane są jednak przypadki osobników z niemieckiej populacji, które wybierają drogę przez Gibraltar.
- Jeszcze na początku XIX wieku orlik gniazdował na terenie całej Polski.
- Orlika hinduskiego gniazdującego w Indiach w przeszłości uważano za podgatunek orlika krzykliwego, obecnie jest to odrębny gatunek.

Mapa rozmieszczenia populacji lęgowej orlika krzykliwego w Polsce [źródło – baza danych KOO: http://www.gdos.gov.pl/files/artykuly/24636/Krajowy_Program_Ochrony_orlika_krzykliwego.pdf]

Kiedy poluje z zasiadki na miejsce obserwacji łowiska wybiera ulistnione, kamuflujące go drobne gałązki drzew. Czasami są to wierzchołki tych gałęzi, jednak bardzo często niższe partie.

Trzeci, najbardziej spektakularny sposób, polega na przechadzaniu się po łące i wypatrywaniu żywej lub martwej ofiary. Orlik krzykliwy najintensywniej poluje od rana do południa.

Rozmnażanie

Ptaki zimują w Afryce. W rewirze lęgowym pojawiają się w połowie kwietnia. Okres godowy, w czasie którego samiec intensywnie tokuje, wykonując powietrzne akrobacje i wydając głośne okrzyki, trwa ok. 1–2 tygodnie. Następnie para przystępuje do budowy gniazda, po czym samica składa 1–2 jaja. Wysiadywanie rozpoczyna po złożeniu pierwszego jaja, dlatego pisklęta kłują się asynchronicznie. Starsze pisklę najczęściej staje się agresywne wobec młodszego i doprowadza do jego śmierci (kainizm).

Pisklęta w pierwszych tygodniach życia są karmione przez samicę ofiarami, które przynosi samiec. Później zaczynają jeść same, a dorosły ptak tylko rzuca pokarm i odlatuje. Samica przenosi się wówczas z gniazda w gałęzie.

Orliki krzykliwe potrzebują na odchowanie młodych 50–60 dni. Potomstwo usamodzielnia się po kolejnych kilku tygodniach od opuszczenia gniazda. Dojrzałość płciową osiągają w wieku 3–4 lat.

Gniazda

Orlik krzykliwy zakłada gniazdo na drzewie i zajmuje je przez kolejne sezony. Jako trzy najważniejsze kryteria wyboru miejsca wymienia się: odpowiedni wiek lasu, jego strukturę i panujący w nim spokój.

Gniazdo umieszcza w dolnej części korony, przy głównym pniu, opierając konstrukcję o konary lub lokując ją w rozwidleniu pnia. Ma ono średnicę około metra, wysokość około pół metra i jest przystrojone zielonymi, maskującymi gałązkami.

Gniazda umieszcza na drzewach różnych gatunków, z niejednorodną częstością i w zróżnicowanych rejonach. W skali całego kraju, preferowanym przez orlika gatunkiem jest świerk, w dalszej kolejności są to olsza czarna, brzoza, sosna zwyczajna, sporadycznie osika, dąb i modrzew europejski.

Bywa, że orlik krzykliwy ma kilka gniazd i wykorzystuje je na zmianę. Czasami korzysta z gniazd wcześniej zbudowanych przez inne ptaki, np. myszolewy.

Zagrożenia

Głównym zagrożeniem dla orlika krzykliwego są przemiany krajobrazu rolniczego, związane z intensyfikacją rolnictwa. Mniejsza powierzchnia nieużytków, łączenie gruntów, zmiana sposobu użytkowania łąk, melioracje odwadniające, chemizacja a także stawianie farm wiatrowych wpływają na ograniczenie bazy żerowej orlika. Dodatkowo, zmniejszanie powierzchni terenów otwartych poprzez ich zabudowę redukuje areał łowisk.

Utrata żerowisk następuje również na skutek sukcesji leśnej. Innymi negatywnymi czynnikami są m.in. kłusownictwo, niepokojenie ptaków przy gniazdach, kolizje z liniami energetycznymi, turbinami wiatrowymi i ruchem drogowym.

Zasięg występowania orlika krzykliwego w Europie

[źródło: http://www.gdos.gov.pl/files/artykuly/24636/Krajowy_Program_Ochrony_orlika_krzykliwego.pdf]

R. Walendowski, Orlik krzykliwy (akwarela)

Degradacja wilgotnych łowisk przyspieszyła proces hybrydyzacji orlika krzykliwego z orlikiem grubodziobym, w efekcie którego rodzą się mieszańce. Orlik krzykliwy wnika w tereny w przeszłości dla niego niedostępne, np. zalane wiosną bagienne doliny rzeczne, zajmowane pierwotnie przez orlika grubodziobego.

Duże znaczenie odgrywa wspomniany wcześniej kainizm oraz drapieżnictwo, głównie ze strony kuny leśnej i jastrzębia.

Ochrona

Orlik krzykliwy w Polsce jest objęty ochroną gatunkową na mocy rozporządzenia Ministra Środowiska z 2016 r. Znajduje się w „Polskiej czerwonej księdze zwierząt” w randze LC, czyli gatunków niższego ryzyka. W Unii Europejskiej jest chroniony na mocy Dyrektywy Ptasiej, Konwencji Berneńskiej, Konwencji Bońskiej oraz Konwencji Waszyngtońskiej. Został ponadto wyróżniony przygotowanym w 1997 r. Europejskim Planem Ochrony Gatunku.

Polskie zagłębia orlikowe to: Beskidy, Puszcza Knyszyńska, Puszcza Białowieska, Puszcza Augustowska zostały uznane za obszary specjalnej ochrony Natura 2000.

Orlik krzykliwy od 1984 r. jest objęty ochroną strefową. W promieniu do 100 m od gniazda przez cały rok niedozwolone są jakiegokolwiek zabiegi gospodarcze i penetracja, zaś w promieniu do 500 m są one zakazane od 1 marca do 31 sierpnia. Orlikowi sprzyja ekstensywne użytkowanie gruntów rolniczych, promocja różnorodnego krajobrazu rolniczego, ochrona przed zabudową, utrzymanie dobrego stanu siedlisk.

Zaleceniem ochronnym jest także dalsza inwentaryzacja stanowisk lęgowych. Komitet Ochrony Orłów co roku sprawdza od 300 do 500 rewirów orlików w całym kraju. W kilku krajach Europy, również w Polsce, prowadzone są badania przy użyciu telemetrii. Nowe technologie pozwalają poznać szlaki ich wędrówek, miejsca zimowania, wielkość areałów osobniczych, a nawet wysokość i tempo lotu.

Jednym ze sposobów ochrony jest również budowanie sztucznych platform gniazdowych, stawianie czatowni, a także przeniesienie młodszego pisklęcia do gniazda pary, która straciła własne potomstwo.

Opracowanie: Alicja Antonowicz
Konsultacja merytoryczna: Tadeusz Mizera

Literatura

- Cenian Z., Mirski P., „Orlik krzykliwy *Clanga pomarina*”, W: Chylarecki P., Sikora A., Cenian Z., Chodkiewicz T. (red.), „Monitoring ptaków lęgowych. Poradnik metodyczny”, Wydanie 2, GIOŚ, Warszawa 2015.
- Głowaciński Z., Wesolowski T., „Orlik krzykliwy”, W: „Polska czerwona księga zwierząt” pod red. Z. Głowacińskiego, PWRiL, Warszawa 2001.
- Kruszewicz A.G., „Ptaki Polski”, Multico, Warszawa 2005.
- Maciorowski G., Meyburg B.-U., Mizera T., Matthes J., „Wykorzystanie badań naukowych w ochronie orlików *Aquila Clanga* oraz *Aquila pomarina* na obszarze Kotliny Biebrzańskiej”, Studia i Materiały CEPL w Rogowie, R. 11, Zeszyt 2/21/2009.
- Meyburg B.-U., Mizera T., Matthes J., Graszynski K., Schwanbeck J. P., Maciorowski G., „Krzyżowanie międzygatunkowe pomiędzy orlikiem grubodziobym *Aquila clanga* i orlikiem krzykliwym *Aquila pomarina* w Polsce i Niemczech”, W: Mizera T., Meyburg B.-U. (red.), „Badania i problemy orlika grubodziobego *Aquila clanga* i orlika krzykliwego *Aquila pomarina*. Biebrzański park Narodowy”, Oświęcim-Poznań-Berlin 2005.
- Mirski P., Maciorowski G., „Wykorzystanie telemetrii GPS w badaniach ekologii przestrzennej orlika krzykliwego w Dolinie Biebrzy”, Studia i Materiały CEPL w Rogowie, R. 15, Zeszyt 36/3/2013.
- Mirski P. (red.), „Krajowy program ochrony orlika krzykliwego *Aquila pomarina* w Polsce”, Komitet Ochrony Orłów, Olsztyn 2014.
- Zawadzka D., Zawadzki J., „Ochrona ptaków leśnych. Biblioteczka leśniczego”, z. 348, Wydawnictwo Świat, Warszawa 2012.
- Zbyryt A., Kapowicz E., Kapowicz R., Z., „Liczebność, zagęszczenie i sukces lęgowy orlika krzykliwego *Clanga pomarina* w Puszczy Knyszyńskiej w latach 1999–2015”, Ornithologica, 2016.